

Zofia Malec

Kompetencje nauczycieli kształcenia zintegrowanego w zakresie wychowania fizycznego

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (30-31), 229-234

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kompetencje nauczycieli kształcenia zintegrowanego w zakresie wychowania fizycznego

Integracja w edukacji wczesnoszkolnej traktuje dziecko jako podmiot i w centrum uwagi nauczyciela. Dziecko poznaje świat, przeżywa zmiany i zależności między faktami tworząc scaloną rzeczywistość.

Integracja dokonuje się w psychice dziecka, w relacjach z zespołem klasowym, w treściach i formach pracy oraz współpracy dydaktyczno - wychowawczej z rodzicami i wspomagającymi placówkami oświatowymi. Współczesna szkoła integruje zamierzenia wspomagające rozwój dziecka, uwzględnia jego potrzeby i zainteresowania, wyzwała aktywność, rozwija sprawność fizyczną i intelektualną.

Celem kształcenia i wychowania jest wspomaganie wszechstronnego i harmonijnego rozwoju dziecka. Edukacyjne treści zgrupowane są wokół kompetencji, które są przewidziane do realizacji w klasach I – III.

„Kompetencja (łac. *competentia* – odpowiedzialność, zgodność), to zakres wiedzy, umiejętności, i odpowiedzialności uprawniającej jednostkę do wykonania określonej czynności”¹.

Dobry nauczyciel jest organizatorem i kierownikiem procesu dydaktycznego oraz zajęć pozalekcyjnych. Nabywanie kompetencji wiąże się z wykorzystaniem własnych zdolności, z pozytywną motywacją, systematyczną pracą nad sobą, trudem i wysiłkiem.

Irena Oksińska stwierdza, że „kompetencje są strukturą, którą tworzą wartości, wiedza i specyficzne umiejętności”².

W zakresie wychowania fizycznego także zawarte zostały cele, umiejętności i kompetencje uczniów. Według Osińskiego „wychowanie fizyczne stanowi zamierzoną i świadomą działalność ukierunkowaną na wytwarzanie właściwego zespołu postaw i nastawień. Przekazywanie podstawowych wiadomości, hartowanie na bodźce środowiska oraz zdobywanie motorycznej sprawności, poprawę wydolności i postawy ciała to kategorie, które wyznaczają zachowanie człowieka w stosunku do jego fizycznej postaci”³.

¹ J. Hanisz, Program wczesnoszkolnej zintegrowanej edukacji XXI wieku. Warszawa 1999, s. 5.

² I. Oksińska, O kluczowych kompetencjach i umiejętnościach nauczyciela, W: *Nauczanie początkowe*, Z. 5 Kielce 1997/1998

³ M. Bronikowski, *Metodyka wychowania fizycznego w reformowanej szkole*. Poznań 2002, s. 12.

Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w kulturze fizycznej jest zadaniem szkoły, a w klasach początkowych powinno pełnić funkcje rozwojowe o charakterze kształcenia popedagogicznego. Podstawowym założeniem programu w klasach I – III jest dążenie do zaspakajania ogromnej potrzeby ruchu, stymulacja rozwoju fizycznego i psychoruchowego, kształtowanie sprawności motorycznej i umiejętności ruchowych poprzez gry i zabawy, rozbudzenie zainteresowania sportem, opanowanie nawyku kontrolowania postawy ciała oraz przestrzegania zasad bezpieczeństwa i higieny. Zawarte w programie (“Edukacja Smyka” –MEN 1999) kompetencje i umiejętności uczniów w klasach I uwzględniają poszczególne działy programowe w zakresie:

- 1) Psychomotoryki – rozróżniania biegów, zachowania równowagi, celności rzutów i samokontroli w trakcie ich wykonywania.
- 2) Cech motorycznych – reagowania na sygnały, rozumienia poleceń, pokonywania przeszkód, rozumieniu pojęcia startu i biegu na 30 m, wyczuwaniu siły i ciężaru.
- 3) Gier i zabaw ruchowych – przestrzeganie zasad i przepisów, właściwy dobór rodzaju piłki do gier, rozróżniania rzutu, chwytu i uderzenia.
- 6) Ćwiczeń korygujących wady postawy – przyjmowania prawidłowej postawy podczas ćwiczeń, profilaktyczne ćwiczenia stóp (chwytanie palcami, rysowanie).
- 7) Rytmiki z elementami tańców regionalnych – manewrowanie w rytm muzyki, reagowanie na dźwięk i rytm, odtwarzanie rytmu ruchem.
- 8) Ćwiczeń terenowych i rekreacyjnych, - reagowanie na sygnalizację świetlną, opanowanie jazdy na sankach, utrzymanie się na lodzie, organizowaniu aktywnego wypoczynku z zachowaniem bezpieczeństwa.

W klasie II dziecko powinno w zakresie:

- 1) Psychomotoryki – opanować podstawowe formy w ruchu, doskonalić samokontrolę, tak, przeskakiwać przez niskie przeszkody.
- 2) Gimnastyki – poprawnie przyjmować pozycje, wykonywać przewroty w przód z marszu, podciągać się oburącz, wskakiwać na skrzynię, utrzymać równowagę na ławeczce.
- 3) Lekkiej atletyki – biegi na krótkich dystansach, skoki w dal i wwyż, oceniać własną sprawność.
- 4) Gier i zabaw ruchowych – przestrzeganie przepisów i bezpieczeństwa, rzuty do kosza i do bramki z miejsca i biegu, kozłowanie lewą i prawą ręką.
- 5) Czynności ruchowych z muzyką i tańcem – reagowanie na dźwięki i zmianę rytmu, ilustracja ruchem rytmu lub piosenki, opanowanie kroku wybranego tańca.
- 6) Ćwiczeń terenowych – pokonywanie przeszkód w terenie, bezpieczne zachowanie na ulicy, reakcja na sygnały wzrokowe i słuchowe.

- 7) Ćwiczeń kształtujących postawę – kontrola postawy ciała, regulacja oddechu podczas ćwiczeń, ćwiczenia korekcyjne stóp.

Umiejętności i kompetencje uczniów klasy III obejmują:

- 1) Psychomotorykę – reagowanie na działanie współpartnerów i przedmiotów w ruchu, opanowanie różnych kombinacji ruchowych, rzucanie na odległość docelową i pchanie piłki lekarskiej, opanowanie orientacji przestrzennej i koordynacji ruchowej.
- 2) Gimnastykę – sprawność wykonywania ustawień, poprawne wykonanie przewrotu na przód i w tył, zwisy.
- 3) Lekkoatletykę – poznanie zasad pomiaru czasu, skok w dal i wwyż z prawidłowym odbiciem i lądowaniem, przestrzeganie zasad koordynacji ruchowej w czasie rzutu.
- 4) Gry i zabawy ruchowe – przestrzeganie zasad bezpieczeństwa i „fair play”, oraz właściwej postawy, opanowanie chwytów, rzutów, podań.
- 5) Atletykę terenową – rekreację – poznanie terenu, sprawdzenie swojej kondycji i sprawności, wybieranie bezpiecznych miejsc do zabaw na śniegu i lodzie, sygnalizowanie zmian kierunku jazdy na rowerze, rolnkach, bezpieczeństwo.
- 6) Rytmikę i tańce – reagowanie na zmiany rytmu, reakcja na dźwięki, opanowanie kroków wybranego tańca regionalnego i współczesnego.
- 7) Ćwiczeń korekcyjnych – opanowanie nawyku w przyjmowaniu prawidłowej postawy.

Do kompetencji uczniowskich można zaliczyć: uczenie się, myślenie, poszukiwanie, doskonalenie się, komunikowanie, współpraca, działanie. W ramach tychże uczeń powinien:

- zdobyć- wiadomości o budowie i funkcjonowaniu swego organizmu,
- rozumieć- potrzebę aktywności ruchowej,
- rozumieć-, co to znaczy odżywiać się regularnie,
- wiedzieć-o chorobach i hartowaniu,
- posługiwać się terminologią związaną z poznanymi formami aktywności,
- zastosować- poznane przybory i sprzęt sportowy,
- dobrać-ć-wiczenia służące odprężeniu i relaksowi,
- zachowywać-prawidłową postawę w czasie siedzenia i chodzenia,
- współuczestniczyć-zgodnie z przepisami w grach ruchowych i zabawach,
- inicjować-różne gry i zabawy,
- uczestniczyć-w rajdach i wycieczkach,
- samodzielnie wykonywać- i rozwiązywać-różne zadania ruchowe⁴.

Wśród kompetencji nauczycieli pracujących z dziećmi w młodszym wieku szkolnym K. Denek wyróżnia:

⁴ M. Jonkisz, M. Lewandowski, Wychowanie i kształcenie w zreformowanej szkole. Wrocław 2001, s. 77.

- interpretacyjne (ustawiczna aktualizacja, doskonalenie i konstruktywna krytyka wiedzy ogólnej – przedmiotowej; nauczyciela cechuje duża aktywność nowatorska),
- autokreacyjne (nauczyciel jest twórcą własnej wiedzy pedagogicznej, osadza ją w systemie wartości, prowadzi badania naukowe związane z doskonaleniem własnej aktywności edukacyjnej)
- realizacyjne (czynności nauczyciela rzutujące na realizację celów i wartości edukacyjnych dają się sprowadzić do podmiotu i przedmiotów na które są skierowane tj. na ucznia zespół uczniów, klasę oraz całą szkołę)⁵.

Literatura i obserwacja pozwalają wyodrębnić trzy grupy kompetencji zawodowych nauczyciela:

- specjalistyczne (wiedza i umiejętności), która trzeba nieustannie doskonalic,
- dydaktyczne (wiedza i umiejętności pedagogiczne nabywane podczas studiów),
- psychologiczne (umiejętność inspirowania, motywowania uczniów, integrowania ich w zespół, pozytywne nastawienie do dzieci, rodziców, umiejętność porozumiewania się w ogóle i kontrolowania emocji)⁶.

Rolą współczesnego nauczyciela jest dostarczenie programów do potrzeb i zainteresowań uczniów, polepszenie jakości procesu wychowania fizycznego i sprawności fizycznej dzieci oraz podniesienia wskaźnika aktywności dzieci w kulturze fizycznej. W trakcie realizacji kształcenia nauczycieli uwzględnia się planowanie pracy w rocznym cyklu kształcenia i wychowania, racjonalnie dostosowując formy aktywności do pór roku, z zachowaniem obowiązujących zasad – systematyczności i stopniowania wysiłku. Zadania szczegółowe powinny uwzględniać elementy takie jak: zorganizowanie grupy, motywacja do zajęć, rozgrzewka, kształtowanie umiejętności i sprawności, rozwijanie zdolności twórczych i uspokajanie organizmu. Zintegrowane zajęcia w klasach I – III oparte są na zabawach i mini grach ruchowych, których znajomość oraz organizacja jest obligatoryjna w pracy nauczyciela. W realizacji zadań nauczyciela z wyborem sposobu postępowania wiąże się znajomość i dobór metod według określonej klasyfikacji:

- a) wymagające sterowania zewnętrznego – reproduktywne odtwórcze,
- b) częściowo określone – preaktywne, usamodzielniające,
- c) problemowe, wymagające samodzielności uczniów – kreatywne, twórcze.

⁵ K. Denek, *Kształcenie i doskonalenie nauczyciela w kontekście rozwoju jego twórczości*. W: *Twórczy rozwój nauczyciela*, Red. S. Juszczyk, Kraków 1996, s. 36.

⁶ P. Kowolik, *Kompetencje zawodowe nauczycieli ...* W: *Kompetencje nauczycieli w reformowanej szkole*. Red. Michałowska M.T. i P. Kowolik, Katowice 2003, s. 22.

Zadania realizowane metodami twórczymi dają dużą swobodę uczniom, pobudzają wyobraźnię, wymagają pomysłowości, wzbogacają osobiste przeżycia dziecka (Labana, Orffa). Ruch Rozwijający Weroniki Sherborne pozwala na budowanie relacji i przełamywanie dystansu pomiędzy nauczycielem i uczniem oraz dzieckiem i grupą.

W procesie kształcenia i wychowania dobra organizacja zajęć odgrywa ważną rolę. Umiejętność stosowania przez nauczyciela form pracy tj. formy pracy uczniów, porządkowych i formy prowadzenia zajęć zapewniają ład i porządek, racjonalnie wykorzystują czas i mają wpływ na zdyscyplinowanie i bezpieczeństwo podczas zajęć.

Duże znaczenie ma także znajomość i umiejętność doboru i zastosowania przez nauczyciela środków dydaktycznych, konwencjonalnych i niekonwencjonalnych. Ćwiczenia ruchowe z przyborem są celowym źródłem inspiracji i aktywności dziecka, uatrakcyjniamy i intensyfikują zajęcia.

W trakcie realizacji zajęć ruchowych nauczyciel ma duży wpływ na rozwój motoryczności dziecka. Powinien poprzez dobór zadań ruchowych wpływać na rozwijanie takich cech motorycznych jak: szybkość, siła, wytrzymałość, gibkość, koordynacja ruchowa, zwinność oraz kształtować wycucie rytmu i kształtować umiejętności szybkiej reakcji na ruchy w różnych płaszczyznach i pozycjach. W procesie nauczania należy uwzględnić zasady doboru gier i zabaw ruchowych, które w wychowaniu fizycznym mogą odgrywać rolę podstawową lub pomocniczą.

Metodyka prowadzenia zabawy lub gry ruchowej składa się z czterech podstawowych etapów: przygotowania, organizacji, przeprowadzenia i zakończenia. W metodyce nauczania zabaw i gier uwzględnia się zasady dydaktyczne i podział na zabawy ze śpiewem i przy muzyce, orientacyjno – porządkowe, zabawy i gry na czworakach, rzutne, bieżne, kopne, skoczne oraz zabawy i gry z mocowaniem i dźwiganiem.

Okres nauczania w klasach I – III jest etapem wielokierunkowego wspierania aktywności, zachowań oraz wyposażenia dziecka w wiadomości z zakresu rozbudzania potrzeb stałej aktywności i wdrażania do aktywnego trybu życia.

Przygotowanie metodyczne nauczyciela dotyczy doboru metod, środków i form organizacyjnych. Wybór postępowania metodycznego powinien sprzyjać wyzwalaniu aktywności i kreatywności, właściwego porozumiewania się nauczyciel – uczeń i współdziałania w sytuacjach pedagogicznych.

Podstawowymi elementami działania pedagogicznego są czynności, które dotyczą wykonawstwa konkretnych zadań związanych z realizacją jednostki metodycznej. Do tych czynności zalicza się czynności nauczyciela i ucznia i obejmują one czynności: przygotowawcze, motywujące, naprowadzające, kontrolne, korekcyjne, zabezpieczające.

Codzienny kontakt nauczyciela z uczniem daje możliwości pełnej obserwacji rozwoju dziecka i oceny usprawniania ciała. Sposób oceny ucznia i koncepcja

oceny na poziomie edukacji początkowej proponowana jest jako ocena wieloaspektowa. W jej składowej uwzględnia się rozwój społeczny, podejście do pracy, podstawowe wiadomości o wychowaniu fizycznym i zdrowiu, usprawnianie własnego ciała⁷.

Uczelnia wyższa przygotowująca nauczycieli (studentów) do realizacji treści wychowania fizycznego zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej winna realizować je w trakcie teoretycznego kształcenia w ramach przedmiotu metodycznego i podczas śródrocznych praktyk pedagogicznych. Zakłada się bowiem, że zajęcia ruchowe powinny przygotować ucznia do aktywnego udziału w kulturze fizycznej przez całe jego życie.

Bibliografia

- Bondarewicz M., Staniszewski T., Podstawy teorii i metodyki zabaw i gier ruchowych. Warszawa 2000.
- Bronikowski M. (red.). Metodyka wychowania fizycznego w reformowanej szkole. Poznań 2002.
- Grabowski H., Teoria fizycznej edukacji. Katowice 1999.
- Hanis J., Program wczesnoszkolnej zintegrowanej edukacji XXI wieku. Warszawa 1999.
- Jonkisz J., Lewandowski M., Wychowanie i kształcenie w zreformowanej szkole. Wrocław 2001.
- Michalewska M. T., Kowolik P. (red.), Kompetencje nauczycieli w reformowanej szkole, Katowice 2003.
- Michalewska M. T., Moroz H. (red.), Wychowanie i nauczanie zintegrowane w klasach początkowych, Katowice 1997.
- Moroz H., (red.), Skuteczność kształcenia nauczycieli klas początkowych, Katowice 1993
- Program pt. „Edukacja Smyka” MEN. Warszawa 1999.
- Strzyżewski S., Proces wychowania w kulturze fizycznej. Warszawa 1986.
- Strzyżewski S., Wychowanie fizyczne poza salą gimnastyczną. Warszawa 2000.
- Sulisz S., Wychowanie fizyczne w kształceniu zintegrowanym. Warszawa 2000.

Summary

The study contains some main information about integrated education teacher's competences in subject - physical education. The article is based on curriculum „Edukacja Smyka” which is allowed to school use by the Minister of National Education.

⁷ S. Sulisz. Wychowanie fizyczne w kształceniu zintegrowanym. Warszawa 2000, s. 108.